

L I V B Ä L T E T

Redan på vägen till hamnen märkte jag, och ombord på båten upptäckte jag riktigt, att alla mina medpassagerare försett sig med livräddningsredskap. Många hade med sig bilringar, som de i god tid och med stor omsorg anbringat kring kroppen. Många bar dem under kappan eller överrocken och gav sålunda intryck av att vara puckelryggiga eller på annat sätt onormalt skapade. Det föreföll som om ett tungt öde med våld ryckt dem från deras hemland, brutit ned dem och gjort dem till kuttryggiga stackare.

Då jag lagt märke till detta, kände jag mig inte lätt till sinnes. Att mina medpassagerare var fullt beredda på båtens undergång oroade mig. Innerst inne hade jag dock fruktat samma sak redan på skolans gård, sedan vi blivit ditförda och hade insett, att vi måste böja oss för det oundvikliga ödet: ett liv i främmande land fullt av kval och umbäranden. Vi skulle ju föras dit på fartyg, och döden skulle lura på oss under och ovan vattnet. Sovjetunionens flagga,

som fladdrade i aktern på vår båt, skulle vara orsak till att vi blev anfallna och att vi, som själva var fiender till samma flagga, skulle finna en kall och våt grav. Tragiken i detta öde förstod vi alla och led under.

På skolgården hade jag känt en underlig förvissning att allt skulle gå bra, trots att det såg illa ut. Men denna känsla försvann på båten, mitt svaga hopp slocknade som ett ljus i stormen. Detta var ju lätt förklarligt, eftersom jag här var omgiven av ett tusental människor, vilkas skräckslagna övertygelse att vi på havet skulle drabbas av en katastrof måste smitta av sig. Jag såg också, att jag var den ende, som kommit hemifrån utan livräddningsredskap, och detta började jag bittert ångra. Jag insåg, att jag måste skaffa mig något dylikt för den händelse olyckan skulle komma över oss, ty vad skulle jag göra i min rådlöshet, om båten började sjunka? Ja, vad skulle jag då ta mig till?

Nu var det sannerligen hög tid att handla, ty båten låg på redden — hur länge visste ingen av oss. Det visste inte heller de, som stod som en kompakt, mörk massa på stranden för att med egna ögon se, hur vi blev bortförda, hur båtarna lade ut och försvann i havsviddens mörker.

Ej blott våra egna släktingar stod där; hela stadens befolkning tycktes ha kommit ned till stranden, och alla syntes beredda att stå där, så länge våra båtar ännu låg kvar på redden, om det också bleve i flera dagar. Avskedets smärta hade kommit dem att glömma all försiktighet: vi hörde, hur de frimodigt sjöng vårt lands folkliga sånger som en demonstration mot den sovjetryska makten. Man måste i sång få uttrycka det som brände i själen men som ingen vågade säga. Deras sång gjorde inte vår situation lättare, snarare tyngre, ty sången gick oss djupt till hjärtat, och vi hade all möda att söka behärska våra känslor. Vi ville vara män, som var vuxna sitt öde, som kunde le åt faran och förakta dem, som inte var i stånd därtill. Jag talar nu i de mångas namn, ty jag vet, att många kände det så. Jag tyckte

om och sökte mig till dem som höll huvudet högt och med hög och fast röst försäkrade: »Vi kommer inte att gå förlorade! Vi är snart tillbaka igen i Tallinn, som om ingenting hänt. Det skall ni få se, gott folk!»

Jag visste ju alltför väl, att deras frejdiga optimism var ogrundad, men deras käcka försäkringar var uppmunt-
rande, och i min nöd och dödsfruktan ville jag tro på dem. Men denna tro, som jag försökte klamra mig fast vid, var så spröd, att den lätt omtintetgjordes av de andra, som var rov för aningar om kommande olyckor.

Där fanns sålunda en småväxt man, som av någon okänd anledning sökte mitt sällskap, men som gjorde mig nervös. Jag kände honom inte och hade ej förut lagt märke till honom. Han hade blå läppar och ett för tidigt åldrat ansikte, som han stack in på mig när han talade, så att en dålig stank strömmade ur hans mun rakt in i min näsa och gjorde honom motbjudande för mig. Han suckade och stönade bredvid mig och sade:

— Låt oss ännu en gång betrakta tornen i vår hemstad! Vem vet, när vi härnäst får se dem? Jag tror, att vår fot aldrig mer kommer att beträda Estlands jord. Antingen drunknar vi under resan, eller också blir vi förda till det inre av Ryssland, därifrån vi aldrig kommer att återvända. Ja, farväl då, estniska hemland!

Hans ord gjorde mig orolig, ty de innehöll en bitter sanning, som man i denna situation sannerligen ej behövde betona utan hellre borde dölja för att lättare kunna genomleva det som förestod. Därför svarade jag honom kärvt:

— Hur skall ni kunna drunkna, när ni har ett livbälte på er? Ni ser ju att jag är utan, men jag klagar inte.

Han skakade på huvudet och sade förebrående:

— Däraktiga människa! Detta är ingen söndagsutflykt till Helsingfors! Försök att skaffa ett livbälte!

— Varifrån skall jag ta det nu? Vi har ju inte längre någon förbindelse med de våra.

— Då är ni förlorad, läste jag i hans skygga ögon under den låga, rynkiga pannan. För första gången i mitt liv såg jag, att ögon kan darra av skräck liksom människans lemmar.

Säkert var han en mycket nervös människa. Sådana personer gör stor skada bland män, av vilka situationen eller uppgiften kräver den strängaste självdisciplin. Jag påminde mig en sådan individ från kriget i min ungdom. När han greps av panik, åsamkade han sina kamrater mera skada än fiendens listigaste propaganda eller häftigaste blixtanfall. Det är således inte underligt, att jag behandlade honom så som en sådan människa måste behandlas i en liknande situation: som min dödsfiende.

Jag sade förbittrat:

— Prata inte dumheter. Ingen kommer att gå förlorad! Och även om så vore, så är det väl ingenting att tala om.

— När man ligger på havsbotten är det för sent att tala, sade han sakta och försonligt. Ännu kan man det. Vi ser hemstadens torn och tinnar och vet, att det varken finns räddning eller återvändo.

Jag svarade honom ej utan vände honom ryggen och förflyttade mig åt ett annat håll bland »de puckelryggiga». Jag såg mig ivrigt omkring för att finna något, som jag kunde hålla mig uppe med, om vi skulle sjunka. Jag undersökte en dörr — kanske skulle jag kunna lyfta den av gångjärnen! Den skulle vara bra att vila bröstet mot och gripa tag i med händerna. Men skulle jag hastigt kunna få loss den?

Om nu hon som med avskedstårar i ögonen stod bland de andra på stranden kunde se min nöd, hur förtvivlad skulle hon inte vara för min skull, tänkte jag. Men det var just för hennes skull, som jag inte försett mig med livbälte, ty jag hade velat visa henne, hur ofarlig denna resa var. Jag hade försäkrat henne, att jag visserligen skulle fara men dock snart vara tillbaka. Vi hade också resonerat om lämp-

ligheten av att fly — att försvinna i skogen eller söka oss ett gömställe i staden.

— Vem kan säga vad som är bäst? hade hon sagt. Om man vore säker på att du inte fölle i deras händer behövde man ju inte tveka, men får de tag i dig vet man vad de gör. Om du far med båten, har jag ju ändå det hoppet kvar, att du en gång skall återvända.

— Jag skulle stanna och gömma mig, men eftersom de hotar med repressalier mot de anhöriga, kan jag inte ens tänka på saken.

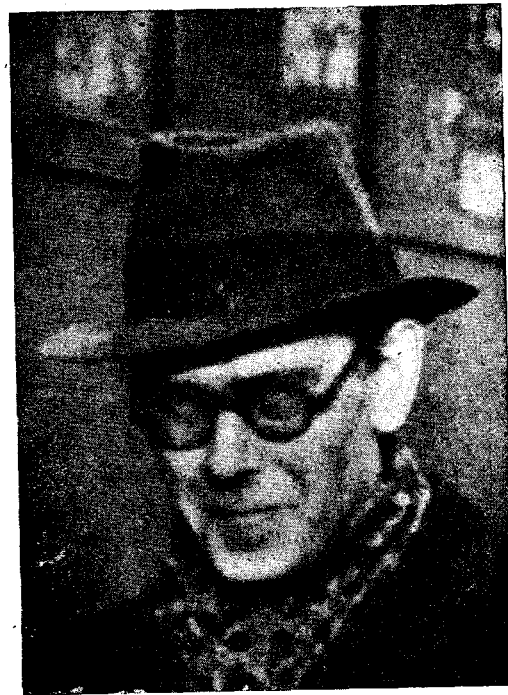
— Om du finner det bäst att fara, skall du inte stanna för min skull. Skulle du vilja gömma dig, behöver ju inte heller jag stanna hemma och vänta på dem. Men gör som ditt hjärta bjuder dig!

— Mitt hjärta bjuder mig att gå till den föreskrivna samlingsplatsen, svarade jag, ty av mina föregående erfarenheter hade jag upprepade gånger kommit till den slutsatsen, att allt ginge bra om jag bara i den avgörande stunden läte mig föras av strömmen.

Ända hittills hade jag varit så säker på att ha handlat rätt, men nu, då jag rådlös vankade omkring på däck och sökte en räddningsplanka i händelse av haveri, bröt ångern fram med full styrka, och jag kände med förlamande visshet, att jag begått ett stort misstag.

I denna sinnesstämning befann jag mig, när jag tvärs över det skiljande vattnet blickade bort mot allt som var mig kärt, ty där borta fanns min älskade och mitt fosterland, från vilka man nu med våld ämnade rycka bort mig.

— Vi har nog inte någon annan resa framför oss än den ned till fiskarna, viskade mannen bredvid mig, hans namn kände jag ej men jag kallade honom i tankarna »Blåläppen». Herren allena vete varför, men så kommer det att gå — jag såg det i drömmen. Båten försvann under våra fötter, och vi sjönk ner i havets djup som i början var fyllt av ett grönaktigt ljus men därefter blev allt mörkare. Till slut

PEDRO KRUSTEN

var det, som om vi hade sjunkit till himmeln — **men till en upp- och nedvänd himmel, så att vi hade den under fötterna.**

På det sättet pratade han bredvid mig. Under tiden funderade jag intensivt på var jag skulle få tag i ett livbälte. Plötsligt fick jag en oväntad idé. Jag vände mig till »Blåläppen» med följande fråga: — Är ni absolut övertygad om att ni kommer att gå till botten?

— Det finns ingen annan utväg, sade han, och hans ögon, som satt för tätt, började darra på nytt.

— Ge mig då ert livbälte, ty varför skulle ni ha det, när ni ändå kommer att drunkna? sade jag befallande och vändade med spänning på hur han skulle reagera inför mitt förslag, som ju var ytterligt hänsynslöst. Men jag skämdes inte över det utan var beredd att utnyttja hans på hopplöshet grundade svaghet eller på svaghet grundade hopplöshet, i det jag tänkte, att den som kapitulerat ej behövde något svärd.

När han hörde mina ord, grep hans händer krampaktigt tag om bilringen som han hade om livet, liksom hade han fruktat, att jag med våld skulle rycka den från honom. Han sade inte ett ord, och senare kunde han helt enkelt inte svara, ty en ryskspråkig befallning skickade oss från däck ned i lastrummet. När vi trampade nedför trapporna och kom in i båtens skumma innandömen, tyckte vi, att vi därmed påbörjat det nedsjunkande i havets mystiska djup som »Blåläppen» påverkad av sin dröm just skildrat för oss. Vi fyllde utrymmet under luckan så fullständigt, att den enes knän när vi satt befann sig under den andres haka. Någon sade vad alla tänkte: — Vi är så många hoppackade här, att många bleve ihjältrampade om något hände, men ingen skulle komma ut.

— Ja, sådan är massgraven i havet. Nu sitter vi instängda här och väntar på att graven skall bli igensopad av vattenmassorna, viskade »Blåläppen» som till min förvåning åter

satt tätt bredvid mig. Vad var det hos mig, som verkade så tilldragande på honom, att han ständigt på nytt sökte mitt sällskap? Märkte han inte, att jag avskydde honom? En hund söker sig till den, hos vilken han vädrar medkänsla. Var människornas instinkter mera avtrubbade? Mitt hat kunde väl inte utgöra någon dragningskraft? Vad sökte han hos mig? Eller förkroppsligade han av någon anledning mitt öde? (Senare har jag tänkt, att jag var hans öde). Det är väl onödigt att upprepa, att han gick mig på nerverna, nu när jag framför allt sökte rädda mitt liv.

Om jag bara haft ett livbälte, hade jag kanske lyckats fly från båten och i skydd av mörkret eller någon tillfällig oreda simmat till någon ö eller till hemlandets strand, vilken ännu ej försvunnit vid synranden. Och så skulle jag snart ha varit hos henne, som stannade kvar...

Detta var en tanke, som lände mig till tröst. Den eggade mig, ty jag förstod, att min räddning låg i att jag spjärnade emot i stället för att låta mig föras med av händelsernas gång. Men varifrån skulle jag få ett livbälte? Åter gick mina tankar med en djärv förhoppning till den stackars mannen som satt bredvid mig. Fastän han blivit mig svaret skyldig, hade jag genom hans ofrivilliga rörelse fått klart för mig, att han för intet pris i världen hade varit beredd att lämna bilringen ifrån sig.

Jag påminde mig berättelser i böcker om folk i sjönöd, människor var i stånd att ta varandras liv för en plankbit. Detta rättfärdigade och sporrade de onda avsikten, som alltmera fyllde mitt sinne.

Jag hade inte tänkt nå mitt mål genom fysiskt våld. Jag behövde bara blåsa under hans hopplöshet. Jag insåg mitt tidigare misstag att be om livbältet för mig själv. Därigenom hade jag gjort saken till något viktigt. Jag beslöt nu följa en annan taktik. Jag sade: — Ja visst, vi är instängda i en stor kista och väntar bara, att den skall sänkas ner i den våta graven.

Medan jag talade såg jag på honom och märkte, att hans ögon åter började darra och skräcken avspeglas i hans ansikte, alldeles som om mina ord överraskat honom. Jag förstod då, att han berättat om sina onda aningar endast för att väcka opposition och bli motsagd. Den stackaren behövde tröst. Och när jag förstod det, hade jag svårt att fullfölja min avsikt. Likväl fortsatte jag utan förbarmande: — Ja, vår väg till friheten går genom döden. Varför skulle vi vara rädda för båtens undergång? Är det värre än en långsam död i Ryssland i slaveri och elände? Det är ju klart, att livet där blir sådant, att vi i förtvivlan förr eller senare begår självmord. Om något skulle hända kommer vi att trampa ihjäl varandra här inne. Jag vet inte, om jag bryr mig om att försöka komma ut härifrån. Varför skulle jag det, när den enda räddningen är döden? Och att dö genom drunkning är lätt; det är som att ligga på ejderdun och vänta. Men döden är lätt och god bara om man saknar livbälte, ty det räddar inte livet; man bara dör långsammare och mera plågsamt. Hur fruktansvärt är det inte att i timmar ligga ovan det mörka djupet, som långsamt suger ur dig all kraft och värme. Långsamt, mycket långsamt stelnar du. Du är själv både föremål för och vittne till den annalkande döden. Ingen har krafter att lyfta dig upp ur vattnet. Genom de förfärliga strapatserna blir du först vansinnig och förlorar därpå medvetandet och livet!

Efter att ha sagt detta tystnade jag och såg på honom. Han såg modfälld ut men varken suckade eller klagade. Det såg besynnerligt nog ut, som om mina ord gjort honom starkare. Han lyfte inte blicken från händerna, som han höll knäppta om knäna. Det var tydligt, att han ville vara ostörd med sina tankar. Han hade fått frid i sitt oroliga sinne? Eller hade han blivit så stilla av själslig svaghet — likt en svårt sjuk, som i sin skröplighet vill ha ro och ej förmår öppna munnen? Vad tänkte han på? Hur gärna hade jag inte velat veta det! Men jag kunde inte läsa i hans själ.

Jag lät honom vara i fred, ty jag hade sagt allt vad jag föresatt mig.

På natten tycktes han sova, ty han andades tungt. Han hade nått glömska i drömmen, men jag låg vaken hela natten och jag tänkte: »Svagheten kan stundom vara ett skydd mot fasan. På samma sätt känner den flyende soldaten, när han fullständigt utmattad faller till marken och inte mer förmår resa sig. Han är fullständigt befriad från sin skräckkänsla. Vad som kommer att hända är honom alldeles likgiltigt. Han vill blott vila.» En sådan hade vi alltså bland oss; han låg vid min vänstra sida.

Under nattens timmar hörde jag röster tala i dämpad ton och därjämte en och annan svordom. Någon visslade sakta. Då och då såg någon på sitt fickur, och alltid frågades det från något håll: »Vad är klockan?» Ingen av oss var beroende av vad tiden led, men vi hade blivit nervösa av vår långa ovisshet. Mannen vid min sida tycktes fortfarande vara försänkt i djup slummer.

»Halv sex!» viskade nu någon. Alltså måste det redan vara ljust där ute. Strax därefter hörde vi, att maskinerna började arbeta, och så småningom märkte vi, att vi var på väg utåt havet. Nu fylldes plötsligt alla av oro — vårt livs stora ögonblick var inne. Vi ville upp på däck för att se Tallinns torn avlägsna sig alltmer och slutligen försvinna helt och hållet. Vi ville se detta för att kunna minnas det för alltid, även när blickarna inte längre kunde nå hemlandet.

Men man tillät oss inte att gå upp på däck, och så fick vi inte heller se, när våra landsmän vinkade avsked till oss.

Hur länge vi varit på väg visste vi inte, men så särdeles långt kunde vi inte ha hunnit förrän vi hörde båtens kanoner avfyras och därav förstod, att bombplan anföll oss. Det dröjde inte heller länge förrän båten fick flera träffar, och vi blev yra och besinningslösa som svärmande bin, ty vi kände, att fartyget fått slagsida och kanske höll på att sjunka.

Under larm och oväsen trängde vi oss ~~uppför trapporna~~ och denna gång var det jag, som förföljde mannen, som förut följt mig i hälarerna. Då jag skräckslagen rusade framåt, såg jag i förbifarten, att dörren, som jag dagen förut funderat över, var borta. Genom en obeskrivlig trängsel tog vi oss fram till relingen. Då vi hunnit dit, slet »Blålappen» besinningslöst av sig bilringen och kastade den på däck. Jag böjde mig ned och ryckte den ivrigt till mig; sedan såg jag honom inte. Han hade hoppat över bord.

Med stark slagsida och hackande motor styrde fartyget upp mot en ö, och de som ej tyckts förutbestämda att omkomma blev sålunda räddade. Jag höll livbältet som jag aldrig behövt använda i min hand och tänkte: »Varifrån kom denna underliga och ondskefulla tanke? Var det endast för att mannens onda dröm skulle uppfyllas och hans öde gå i fullbordan?»